

xizmat tizimining o'ziga xos ilmiy tashkiliy va ilmiy uslubiy yo'nalishlariga baho berildi. Ayni chog'da bu faoliyat yuritayotgan barcha muassasalar orqali oila muhiti yaxshilash, farzand tarbiyasiga e'tibor shakllanishiga olib kelmocda.

Tadqiqot maqsadiga muvofiq, psixologik xizmatning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari keng ochib berilib, ilmiy-tashkiliy asoslanishini o'zida mujassamlashtirilgan holda, "Oilaga psixologik xizmat ko'rsatish markazlari"ning qo'llanishi lozim bo'lgan psixologik maslahat, psixologik maorif ishlari, psixodiagnostik, psixoprofilaktika,

psixokorreksiya ishlari ko'lini bilan bog'liq yo'llanmalar, tadbirlar va tavsiyalar qayd etildi. Olingan ma'lumotlar ijtimoiy psixologik jihatdan "Oilaga psixologik xizmat ko'rsatish"da, asosan, o'spirinlarga oilaviy hayot tasavvurlarini shakllantirish borasida. Nikoh oldi; bunda asosan, yosh oila quruvchilarning oilaviy munosabatlarda namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan individual psixologik xususiyatlari, sevgi ishq-muhabbatning biologik, sotsiologik va psixologik tomonlarini tushuntirish asosida tegishli tavsiyalar berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shavkat Mirziyoyevning Facebook ijtimoiy tarmog'idagi rasmiy sahifasida davlat rahbari tavalludining 61 yilligiga bag'ishlangan "Janob Prezident" nomli hujjati filmdan olingan. 25-iyul 2018-yil.
2. Abduraxmonov F.R., Abduraxmanova Z.E., Nuraliyeva D.M. Oilaga psixologik yordam va uning mexanizmlari. – Farg'ona, 2020 y. – B. 11.
3. Nuraliyeva D. M. The problems of developing social psychological mechanisms in the family //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №1. – C. 711–713.
4. Nuraliyeva Dildora Mamurjonovna The concept of psychological service and its controversial issues in family. Stran/34-36 Proceedings of International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovative Technologies Organized by Novateur Publications, India /2020/6/25.
5. Abduraxmanova Z.E., Nuraliyeva D.M. Formation of the concept of intelligence in foreign psychology - Academicia: An International Multidisciplinary ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 3., 2021.
6. Nuraliyeva D. M. Examining the orientation of women in the field of psychosocial service for the family and the empirical analysis of psychological qualities. International scientific and practical conference Cutting Edge-science Primedia E-launch page 115-116. USA Conference Proceedings 2020/6.
7. Nuraliyeva Dildora Mamurjonovna Psychological assistance to families on the verge of divorce 2021/10 "Экономика и социум" №10(89).
8. Nuraliyeva Dildora, Abdusamatov Xasanboy Social and psychological characteristics of families on the verge of divorce 2021, Special Issue on Engineering Technologies and Management. – C. 3889-3897.
9. Shoumarov G' B. Shoumarov Sh.B. Muhabbat va oila. – Toshkent: Ibn Sino nomidagi nashriyot birlashmasi, 1994. –120 b.
10. Shoumarov G' B., Haydarov I.O., Sog'inov N.A. "Oilaga psixologiyasi". – Toshkent, 2007. – 130-b.
11. Borotov Sh.R. O'zbekistonda psixologik xizmat tashkil etishning ijtimoiy psixologik va ilmiy-amaliy asoslari. Dissertatsiya. – Buxoro, 1997. –12 b.
12. Nuraliyeva D.M. The problems of developing social psychological mechanisms in the family //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №1. – C. 711-713.
13. Nuraliyeva D.M. Studying susceptibility to the behavior of the pair in the relationship between man and woman and giving a social-psychological help //Теория и практика современной науки. – 2018. – №5. – C. 32-34.
14. Nuraliyeva D. M. Development of socio-psychological mechanisms of psychological services to families and children. – 2019.
15. Nuraliyeva D.M. The concept of psychological assistance to the family //Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. – 2020. – C. 405-410.
16. Nuraliyeva, D.M. "The concept of psychological assistance to the family." Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. 2020.
17. Nuraliyeva D. M. Characteristics of marriage relations in providing psychological aid to the family and its influence on the strength of marriage //Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. – 2020. – C. 411-414.
18. Abduraxmanova Z. E., Nuraliyeva D. M. Formation of the concept of intelligence in foreign psychology // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №3. – C. 852-857.

Nuraliyeva Dildora Mamurjonovna,
Farg'ona davlat universiteti psixologiya
kafedrasida psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
bonu_dilya84@mail.ru

YOSHLARNING NIKOHGA MA'NAViy TAYYORGARLIK DARAJASINING IJTIMOIY PSIXOLOGIK XUSUSIYALARI

Аннотация. Ушбу мақолада oilaga psixologik xizmat ko'rsatish maqsadida tadqiqot natijalari izohlab berilgan. Hozirgi davrda oilaviy munosabatlarni mustahkamlash va shaxslararo munosabatlarning yanada rivojlanishini ta'minlash uchun har oilaga ko'rsatilishi zarur bo'lgan psixologik xizmat darajasi bo'lib qolmoqda. Oilaga psixologik yordam va jamiyatdagi har qanday tizimga, uning psixologik muammolariga, o'zini kompetentligi darajasida saqlab qolish, ko'maklashish, qurvatlash hisoblanadi. Bundan asosiy maqsad oilaga tayyorgarlik darajasini aniqlash bilan bir qatorda, oilalarda qirilmalarga sabab bo'lgan salbiy omillarni aniqlash va ularga psixologik yordam ko'rsatish maqsadida asosiy va dolzarb mas'ul ekanligi izohlangan.

Tayanch so'zlar: nikoh, oila, psixologik jarayonlar, shaxslararo munosabatlar, nizo, muammo, rivojlanish, saqlab qolish, psixologik xizmat.

Аннотация. В этой статье объясняются результаты исследования с целью психологического обслуживания семьи. В настоящее время психологические услуги, которые необходимо оказывать семье, остаются востребованными для дальнейшего развития семейных отношений, а также для обеспечения дальнейшего развития межличностных отношений. Психологическая помощь семье и ее психологические проблемы это сохранение, содействие, поддержка себя на уровне компетентности. Кроме того, актуальность данной проблемы является определение уровня подготовки семьи, а также выявление негативных факторов, вызывающих разводы в семье, а также оказание психологической помощи семьям.

Ключевые слова: брак, семья, психологические процессы, межличностные отношения, конфликт, проблема, развитие, сохранение, психологическое обслуживание.

Annotation. This article explains the results of a study for the purpose of psychological service to the family. Currently, psychological services that need to be provided to the family remain in demand for the further development of family relations, as well as to ensure the further development of interpersonal relationships. Psychological assistance to the family and its psychological problems is the preservation, assistance, support of yourself at the level of competence. In addition, the relevance of this problem is to determine the level of training of the family, as well as to identify negative factors that cause divorce in families, and provide psychological assistance to families.

Keywords: marriage, family, psychological processes, interpersonal relations, conflict, problem, development, preservation, psychological service.

Kirish. Oila o'ziga xos murakkab institut Jamiyat o'zgarishlari oilaga ham o'z ta'sirini ko'rsatib oilani uning asosiy bo'limi sifatida hozirda jamiyatda bo'layotgan o'zgarishlar o'zgarib borayotganini ko'rsatmoqda. Prezidentimiz asosida ko'plab oilaviy muammolar, oila a'zolari Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek "Har bir inson o'rtasidagi ziddiyatli holatlar yuz bermoqda. hayotida eng muhimi, bu – oila. Oila men uchun

muqaddas. Muqaddasligi shuki, avvalambor, qayerda ishlashidan qat'i nazar, kim bo'lishidan qat'i nazar, agar oilada tarbiya, oilada muhit, oilada halollik, munosabat, tarbiyaga alohida e'tibor bermasa, hech qachon natija bo'lmaydi. Shuning uchun men farzandlarimning tarbiyasiga juda katta e'tibor beraman. Har bir farzandingga ham, nevaramga ham alohida o'zining munosabatim bor. Har bir nevaramning alohida xarakterini bilaman, orzusini, istagini bilaman", – deb munosabat orqali oila ijtimoiy institut sifatida o'rganishga molik mavzu sifatida qaralishi bilan birga unga turli darajada ta'sir ko'rsatuvchi o'zgarishlarni tadqiq va tahlil etish lozimligini ko'rsatmoqda. Bu esa oilada sodir bo'layotgan psixologik jarayonlar va ularni to'g'ri yo'lga solish uchun ularga ko'rsatilayotgan psixologik xizmatlar samarasi bilan bog'liq. Shu jihatdan kelib chiqqan holda Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 7-maydagi "Respublikada psixologiya sohasida kadrlarni tayyorlash va psixologik xizmat tuzimini takomillashtirish to'g'risida"gi 472-sonli qarorini uchunchi bandida: "Aholiga psixologik xizmat ko'rsatish yetarlicha yo'lga qo'yilmagan oqibatida jamiyatda ijtimoiy-psixologik, jumladan, oilaviy muammolar (ajrimlar, oiladagi nizolar, ota-ona va farzand munosabatlari, qarindoshlar o'rtasidagi nikoh, erta tug'ruq), "omaviy madaniyat" ning salbiy ta'sirlariga tobelik, o'z joniga qasd qilish holatlari davom etmoqda", deb ko'rsatilgan. Shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son Farmoniga muvofiq: O'zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida qarorni imzoladi. Bu ham hozirda Oila institutiga berilayotgan yuqori darajadagi e'tiborning bir asosidir, shu sababli ham oilaga psixologik xizmat ko'rsatish hozirgi kunda dolzarb mavzu ekanligini belgilaydi.

Asosiy qism. Oila – kishilarning tabiiy-biologik, iqtisodiy, huquqiy, ma'naviy munosabatlarga asoslangan ijtimoiy birligi. Bu oilalarni saqlab qolish, rivojlanishi uchun sharoitlarni yaratish, oilaviy munosabatlarni yaxshi tomonga o'zgarishini ta'minlash uchun ham oilaga psixologik xizmat zarur bo'lib kelmoqda. Oilaviy munosabatlari

psixologiyasini, er-xotin munosabatlarini o'rganish borasida respublikamiz psixolog olimlari tomonidan ham bir qator diqqatga sazovor ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilgan. Jumladan, M.G. Davletshin, G. Shoumarov, V. Karimova, N. Sog'inov, U. Qodirov, B. Umarov, G. Niyozmetova, Z. Rasulova kabi olimlar tadqiq etishgan. Bundan tashqari, Sh.R. Baratov tomonidan "O'zbekistonda psixologik xizmat tashkil etishning ijtimoiy psixologik va ilmiy-amaliy asoslari" mavzusi yuzasidan tadqiqot olib borilgan, bunday tadqiqotlar Respublikamizda oilani ijtimoiy-psixologik nuqtai nazardan tadqiq etish bo'yicha muayyan, o'ziga xos ana'nalarning ya'ni psixologik xizmat ijtimoiy-muammo sifatida atroflicha yoritilgani, ta'lim va mehnat muassasalarida ijtimoiy-psixologik muhofaza ko'rsatkichlari oilaga psixologik xizmat ko'rsatishning yuzasiga kelishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq yuqorida qayd etilgan Respublikamizda amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot ishlarning qiyosiy tahlilida o'zbek oilasida turli sabablarga asosida paydo bo'ladigan oilaviy muammolarga uchrashganlarga amaliy psixologik yordam ko'rsatish ilmiy tadqiqot etilmaganini mazkur mavzuni tanlash uchun sabab bo'ldi.

Oila

psixologik xizmat ko'rsatish bu oilaga

uning muammolarini yechishda yordam berish,

quvvatlash hisoblanadi. Avvalambor, shuni aytish

kerakki, yordam bo'yamiatdagi har qanday tizimga,

uning psixologik muammolariga, o'zini kompitetligi

darajasida saqlab qolish, ko'naklashish, quvvatlash

hisoblanadi. Bunga misol sifatida harbiy yordam,

gumanitar yordam, birinchi yordam, psixologik

yordam va shu kabilarni kiritish mumkin.

Oilaviy turmushda nizoli holatlarni idrok

etish, turmush o'rtoqlarning har biridagi shaxsga

xos xususiyatlardan kelib chiqadi. Bu nizo ko'p

hollarda turmush o'rtoqlarni doimiy charchashi

bilan ham bog'liq bo'ladi. Hozirda zamonaviy

oilalarda bunday nizolarni ko'payib borishi o'ziga

xos ayrim salbiy sabablari bilan ham bog'liqdir.

Bunday holatlar ikkala tamonni javobgarlikni

sezmagani darida, ma'suliyatni his etmagani daridan

kelib chiqadi. Yoshlar har doim o'zlarini yaxshi

tamondan ko'rsatishga intiladilar. Faqat ijobiy va

ko'r-ko'rona soxta munosabatlari orqali tanlangan

yoshlar hayotning murakkab vaziyatlariga duch

kela boshlaganlarida o'zlarini to'la-to'kis namoyon

qiladilar. Natijada yaxshi sinalmagan oila yaqindan

bir-birlarini yaxshi o'rgangandan so'ng hayot

davomida kelisholmay, turmush tarzidan norozi bo'la boshlaydilar va oilada kelishmovchiliklarga sabab bo'ladi.

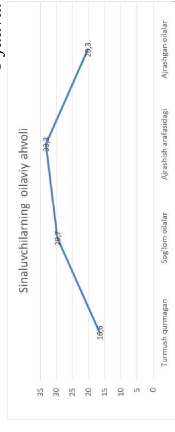
Ushbu tadqiqotimiz davomida "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" metodikalaridan foydalanildi. Tadqiqotimizda jami 300 respondent qatnashildi, bulardan 118 ta erkak, 182 nafari ayollardan iborat edi. Sinaluvchilarning asosiy qismi "Oila" ilmiy-amaliy tadqiqot markaziga murojaat etgan fuqarolardan tashkil topgan. Tadqiqot oilaviy ahvoli jihatdan 4 ta guruhga bo'lib o'rganildi.

Bular:

1. Turmush qurmaganlar;
2. Muvaffaqiyatli oilalar;
3. Ajrashish arafasidagi oilalar;
4. Ajrashgan oilalar.

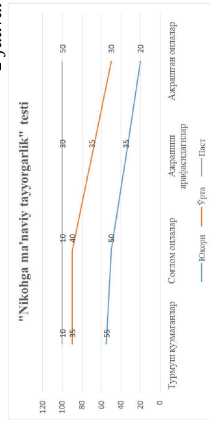
Sinaluvchilar guruhlarga ajratilgan holatda l-guruhdagilarni turmushga chiqmagan yigit va qizlar tashkil qilib, ulardan "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" testi o'rganildi.

1-jadval

Oilaviy ahvoli o'rganilganda, asosan, sinaluvchilarning 16,6%ini turmush qurmaganlar, 29,7%ini sog'lom oilalar, 33,3%ini ajrashish arafasidagi oilalar, 20,3%ini ajrashgan oilalar tashkil etdi. Bunga ko'ra, asosan, "Oila" ilmiy-tadqiqot markazi murojaatlarini ajrashish yoqasida turgan va ajrashgan oilalar, mahallalardan olingan tadqiqotlarning aksariyati sog'lom oilalarni, turmush qurmaganlarni yosh kelin-kuyovlar innovatsion markazi o'quvchilari tashkil etdi.

2-jadval

Yuqoridagi jadvalda keltirilganidek, biz sinaluvchilarni 4 ta guruhga bo'ldik:

1. Ajrashgan oilalar;
2. Ajrashish arafasidagi oilalar;
3. Sog'lom oilalar;
4. Turmush qurmaganlar orqali o'rgandik.

Tadqiqot natijasi shuni ko'rsatadiki, oilaviy munosabatlarni o'rganish maqsadida "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" K 50 dan kam bo'lsa, oilaviy hayotga ma'naviy tayyorgarlik past, 50 dan ko'p bo'lsa, ma'naviy tayyorgarlik o'rtacha bo'ladi. Tadqiqot natijasiga ko'ra esa

Ajrashtgan oilalarda "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi 20% yuqorini, 30% da o'rtacha, 50% da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki, asosiy oilada ajrimga "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasining pastligi sabab bo'lmoqda.

Ajrashtish arafasidagi oilalar "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi 35% yuqorini, 35% da o'rtacha, 30% da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki, asosiy oilada "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi pastligi sabab bo'lmoqda.

Sog'lom oilalar "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi 50% yuqorini, 40% da o'rtacha, 10% da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki, asosiy oilada "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi sog'lom oilalarda yuqori 50% ni, past 10% ko'rsatkichni tashkil etdi. Demak, oila mustahkamligida ma'naviy tayyorgarlik darajasining yuqoriligi muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Turmush qurmagan yigit-qizlar bo'yicha tahlil qilinganda esa "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi 55% yuqorini, 35% da o'rtacha, 10% da esa past ko'rsatkichni berdi. Bundan ko'rinib turibdiki, asosiy oilada "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi yoshlarda yuqori 55% ko'rsatkichni, past ko'rsatkich 10% ni tashkil etdi.

Maqolada tahlil jarayoni shuni anglatadiki, yoshlarning "Nikohga ma'naviy tayyorgarlik" darajasi qancha yuqori bo'lsa, oila mustahkamligi shuncha yuqori bo'ladi. Bizning tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, oilaga psixologik xizmat dastlab yoshlarning ma'naviy tayyorgarlik darajasini oshirish bilan bog'liq bo'ladi.

Xulosa. Psixologik xizmatning tashkil etilishi dastlab Sh.R. Borotov tomonidan "O'zbekistonda psixologik xizmat tashkil etishning ijtimoiy psixologik va ilmiy-amaliy asoslari" oilaga psixologik xizmat ko'rsatish formalari orqali tadqiqot maqsadlari asosida maxsus ishlab chiqilgan tizimga muvofiq tarzda tatbiq etilayotgan psixologik